

**A FELELŐSSÉGBIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉS FŐBB SZABÁLYAI
A CSEH KÖZTÁRSASÁGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON –
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI ELEMZÉS**

**MAIN RULES OF THE LIABILITY INSURANCE CONTRACT
IN THE CZECH REPUBLIC AND HUNGARY –
COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS**

ČERTICKY MÁRIO*

Absztrakt: Az elemzés elsődleges célja, hogy bemutassa a cseh jog biztosítási szerződésre vonatkozó szabályozását, különös tekintettel a felelősségbiztosítási szerződésre. A tanulmánynak nem célja a teljes joganyag magyar joggal történő összehasonlítása, azonban a felelősségbiztosítás körében alkalmazott azon szabályok és szabályozási koncepciók, amelyek jelentősen eltérnek a magyar normáktól, hangsúlyozásra kerülnek. A tanulmányban elsősorban a jogszabályi rendelkezések elemzésére fektetem a hangsúlyt, de természetesen az eltérések hangsúlyozása érdekében a bírói gyakorlat is a szükséges mértékig feldolgozásra kerül. Az összehasonlítás során a felelősségbiztosítási szerződés fogalmának meghatározása mellett annak fogalmi elemeit is részletesen elemzem. Mindemellett összehasonlítom a biztosítás alanyait érintő szabályozást, amelynek során kitérek a két jogrendszer biztosítási érdekre vonatkozó szabályaira. A tanulmány utolsó fejezetében a szerződés tartalmát vizsgálom meg.

Kulcsszavak: *biztosítás, felelősségbiztosítás, felelősségbiztosítás szabályai Magyarországon, felelősségbiztosítás szabályai Csehországban*

Abstract: The primary purpose of the analysis is to present the main regulations of insurance contract in Czech law, in particular, the liability insurance policy. The aim of the study is not to compare the entire legal framework with Hungarian law, however, the rules and concepts applied in the field of liability insurance, which differ significantly from the Hungarian norms, are emphasized. In the study, I focus primarily on the analysis of legal provisions, but of course, in order to emphasize the differences, case law is also processed to the extent necessary. In the course of the comparison, in addition to defining the concept of a liability insurance contract, I also analyze its conceptual elements in detail. First of all, I compare the rules governing insurance subjects, in which I turn to the rules on insurance

* DR. ČERTICKY MÁRIO
LL.M, egyetemi tanársegéd
Miskolci Egyetem ÁJK
Civilisztikai Tudományok Intézete
Kereskedelmi Jogi Intézeti Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
civmario@uni-miskolc.hu

interests in the two legal systems. In the last chapter of the study, I examine the content of the contract.

Keywords: *insurance, liability insurance, liability insurance in Hungary, liability insurance in Czech Republic*

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy elemezze és bemutassa a cseh jog felelősségbiztosításra vonatkozó főbb szabályait és azokat összehasonlítsa a magyar jogi szabályozással, valamint, hogy rámutasson a szabályozásbeli különbségekre. A cseh szabályozás körében elsődleges normaként a Cseh Polgári Törvénykönyv¹ (a továbbiakban: CsPtk. vagy cseh Ptk.) szabályait tekintem irányadónak, s az összehasonlítás alapját a magyar jogi szabályozás körében a magyar Polgári Törvénykönyv² (a továbbiakban: Ptk. vagy magyar Ptk.) képezi. Megállapítható, hogy míg a magyar jogban a – közjogi jellegű – biztosítási törvényben³ a kötelmi jogviszonyt érintő normákat is találunk, addig a cseh közjogi jellegű biztosítási törvény⁴ ilyen rendelkezéseket nem tartalmaz.⁵ A magánjogi normák jellege tekintetében rögzíthető, hogy a magyar Ptk. biztosítási szabályai tartalmazznak diszpozitív és – a fogyasztó védelme érdekében – egyoldalúan kógens normákat,⁶ míg a CsPtk. szabályai alapvetően diszpozitívek.⁷

A biztosítási szerződés rendszertani elhelyezését tekintve a CsPtk. IV. rész („A relatív jellegű vagyonjog”), II. cím („Jogi tárgyalásból eredő kötelek”), 15.

¹ Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

² A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.

³ A biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény (a továbbiakban: Bit.).

⁴ A biztosítási tevékenységről szóló 277/2009. számú törvény (Zákon č. 277/2009 Sb. o pojišťovníctví, a továbbiakban: CsBit.).

⁵ Ez többek között annak az eredménye, hogy a magyar jogalkotó a biztosítást érintő európai uniós szabályok implementációs követelményének úgy tett eleget, hogy azokat a Bit.-be ültette át. Ezzel összefüggésben lásd: UJVÁRINÉ Antal Edit: A biztosítási szerződési jog változásai az európai jogfejlődés áramában. *Európai Tükör* 2010/10., 37–51. Ezzel szemben más európai országok, így Csehország is, a Polgári Törvénykönyvbe ültették át e szabályokat.

⁶ A magyar jog tekintetében azonban meg kell jegyezni, hogy a fogyasztóval kötött biztosítási szerződés esetén lehetőség van akár a fogyasztó hátrányára történő eltérésre is, azaz, hogy a Ptk. 6:455. §-ban meghatározott kérdéskörökben csak a fogyasztó javára történhet az eltérés. Vö.: TÖKEY Balázs: A biztosítási szerződések. In: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. 2. kötet* (szerk.: Vékás Lajos – Gárdos Péter), Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 2134.

⁷ Meg kell azonban jegyezni, hogy a biztosítási szerződés diszpozitívítása a cseh jogban is korlátozott, ha a szerződő fél fogyasztónak minősül. A cseh jog szabályozási megoldása, hogy a szerződésekre vonatkozó általános szabályoknál helyezi el a fogyasztóval kötött szerződésekre irányadó szabályokat (CsPtk. 1810–1820. §§), így azok valamennyi szerződésre azonos terjedelemben alkalmazandóak. A fogyasztóval kötött szerződések diszpozitívítása tekintetében a CsPtk. 1812. § (2) bekezdése egyoldalú kógenciát állapít meg.

fejezet („A merész szerződésből eredő kötelek”), II. alfejezetének 1. al-alfejezetében, míg ezen belül a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok a 10. al-alfejezetben találhatók. A felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazását tekintve hasonló a magyar Ptk. szisztematikájához, mivel „alulról építkező” struktúrát kell alkalmazni.⁸ Rendkívül érdekesnek találom a főfejezet elnevezését, amely nagyon kifejezően tükrözi a biztosítási jogviszony aleotórikus jellegét, tehát azt, hogy a szerződésben foglalt kockázat bekövetkezése bizonytalan. E tekintetben két rendelkezést is rögzít. Elsősorban a CsPtk. 2756. §-a meghatározza, hogy mely szerződéseket tekinti „merész szerződésnek”, így azok a szerződések, amelyekben „[a]z a szerződés, amelyben a felek megállapodása szerint a szerződő felek legalább egyikének a szerződésből eredő előnye vagy hátránya bizonytalan eseménytől függ, merész szerződésnek tekintendő”. A merész szerződések között a biztosítási szerződés és a szerencseszerződés kapott helyet, s e rendelkezés mindkét szerződéstípusra vonatkozik.⁹ A biztosítási szerződés fogalmából is megállapítható, hogy párhuzamban van a CsPtk. 2756. § rendelkezésével, hiszen a jogalkotó a biztosítási szerződés fogalmában is a véletlen eseményt¹⁰ domborítja ki.¹¹ A biztosítási szerződés fogalmát a CsPtk. 2758. § (1) bekezdése határozza meg,

⁸ Erre tekintettel tehát a felelősségbiztosításra vonatkozó konkrét szabályok alkalmazásán túl alkalmazni kell a biztosításra vonatkozó általános szabályokat, majd a szerződésekre (jogi tárgyalásból eredő kötelek) vonatkozó általános szabályokat, valamint a relatív jellegű vagyoni jogra vonatkozó közös szabályokat is.

⁹ Mindkét szerződéstípus központi elemét a bizonytalanság képezi, azonban a biztosítási szerződés többleteleme a biztosítási érdek megléte, s ezért jól elkülöníthetők egymástól. A nemzetközi gyakorlatban találunk olyan biztosítástípust, amely összemosza a szerencseelemet és a biztosítási érdeket, s ezért nehezen elkülöníthető egymástól. Ilyen pl. a common law-ban alkalmazott „*Hole-in-one insurance*”, amelyet eredetileg a golfbajnokság szponzorai által kötött biztosítási szerződésekről neveztek el. Ennek lényege, hogy amennyiben a golfverseny valamely résztvevője egy ütéstől „lyukat üt” (szerencseelem, mint biztosítási esemény), úgy a verseny szervezője meghatározott pénzüsszeget fizet, vagy valamilyen tárgyi nyereményt juttat. A biztosítási szerződésben bármely versenyhez kapcsolódóan a versenyszervezők által ígért nyereményjuttatás kockázatát (nyereményfedezet) vállalja át a biztosító, s amennyiben a biztosítási esemény bekövetkezik, úgy a meghatározott pénzüsszeget kifizeti a verseny szervezője, mint biztosított részére. Vö. Lucie JANDOVÁ – Petr ŠLAUF – Jaroslav SVEJKOVSKÝ: *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vydání, C. H. Beck, Praha, 2014, 22.

¹⁰ A véletlen fogalmát a cseh Legfelsőbb Bíróság 30 Cdo 427/2006. számú döntésében úgy határozta meg, hogy „[v]életlen eseménynek minősül az a biztosítási feltételekben meghatározott esemény, amelyről a biztosítás résztvevői megalapozottan feltételezik, hogy bekövetkezhet, de a biztosítási szerződés létrejöttékor nem tudják, hogy bekövetkezik-e. Nem minősül véletlen eseménynek az az esemény, amely a biztosítás létrejöttékor már bekövetkezett, és az sem, amelynek bekövetkezésében szándékosan közreműködött az a személy, akinek a vagyonára, életére, vagy felelősségére vonatkozik a biztosítás, adott esetben az a személy, akinek joga keletkezik a biztosító szolgáltatásának követelésére a biztosítási esemény bekövetkezése esetén.”

¹¹ Roman VELICH: *Právní úprava pojištění odpovědnosti*. Rigorózní práce, Praha, 2019, 9.

miszerint „[b]iztosítási szerződés alapján a biztosító arra kötelezi magát a biztosítottal szemben, hogy neki vagy egy harmadik személy részére biztosítási szolgáltatást nyújt abban az esetben, ha a biztosítási szerződésben meghatározott véletlen esemény bekövetkezik, ezzel szemben a biztosított biztosítási díjat köteles fizetni”. Látható, hogy a biztosítási szerződés fogalmában a biztosító főkötelezettségei közül a „dare” szolgáltatást hangsúlyozza, amelynek előfeltétele a (véletlen) biztosítási esemény bekövetkezése,¹² míg ezzel szemben a biztosított kötelezettségeként – ahogy azt a magyar Ptk. is teszi¹³ – a díjfizetést határozza meg.

A tanulmány első részében a felelősségbiztosítási szerződés általános jellemzőit tekintem át, így a szerződés létrejöttének szabályait, amely körében jelentős eltérések figyelhetők meg a cseh jogban a magyar joghoz képest. A második fejezetben foglalkozom a felelősségbiztosítási szerződés fogalmával és az egyes fogalmi elemek vizsgálatával. Tekintettel arra, hogy a felelősségbiztosítás tartalmát jelentősen meghatározzák az adott jogi környezet felelősségre vonatkozó rendelkezései, ezért röviden kitérek e szabályok ismertetésére is.¹⁴ A harmadik fejezet tartalmazza a felelősségbiztosítási szerződés alanyaira vonatkozó rendelkezéseket, míg az utolsó fejezetben a szerződés tartalmát, azaz a felek jogait és kötelezettségeit veszem górcső alá. A tanulmány keretében nem célom részletes történeti szempontú elemzést és összehasonlítást végezni. A jogfejlődés keretében, annak egyes fázisai közül azonban megemlíthető, hogy a cseh jogban – és egyébként a középkorban számos más országban is – az első biztosítással összefüggő jogi normák biztosítási kötelezettségeket állapítottak meg, amellyel a különböző természeti csapások (legfőképpen a tűzvész) következményeivel szemben szerezhettek biztonságot a biztosítottak.¹⁵

¹² A cseh biztosítási jogi szakirodalomban a biztosítási szerződés szinallagmatikus jellegét sok esetben megkérdőjelezzik. Ez abból fakad, hogy egyes szerzők – sőt a Legfelsőbb Bíróság is érvelt már ekképpen (így pl. a 25 Cdo 194/2009. számú döntésében) – csak azt a szerződést tekintik szinallagmatikusnak, amelyben egyensúlyban van a két fél teljesítése, s mivel a biztosító teljesítését a biztosítási esemény bekövetkezését követően értelmezik, ezért az aszinallagmatikus jelleget tulajdonítanak e szerződésnek. Vö.: pl. a szinallagmatikus jelleg mellett érvelők körében Oldřich JEHLIČKA – Jiří ŠVESTKA: *Občanský zákoník. Komentář. 4. vydání.* C. H. Beck, Praha, 1997, 790.

Alapvetően ez a kérdés a magyar jogban is felmerült, de megállapítható, hogy egyetértés van abban, hogy a biztosító a biztosítási szolgáltatását már a fedezetvállalással nyújtja, s így a biztosítási díj e szolgáltatásért jár, s nem csupán abban az esetben, ha a biztosítási esemény valóban bekövetkezik. Ez párhuzamban van és egyúttal következik a biztosítási szerződés aleotórikus jellegéből is. Vö. TÓKEY: i. m. 2100. A magam részéről a magyar állásponttal értek egyet. Úgy gondolom, hogy a cseh jogban felmerülő problémát a biztosítási szerződés – álláspontom szerint helytelen – megfogalmazása indukálja (e megfogalmazásból valóban úgy tűnik, hogy egyensúlyhiányos szerződésről beszélünk).

¹³ Vö. Ptk. 6:439. § (1) bekezdés.

¹⁴ E körben nagyon találóan fogalmaz Lábady Tamás: „a felelősségbiztosítás mindig is magán hordta a polgári jogi felelősség koloncát”. Lásd: LÁBADY Tamás: *Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből.* Szikra Nyomda, Pécs, 1989, 11.

¹⁵ Az első ilyen tűzbiztosítási kötelezettséget előíró törvénytervezetet Jan Kryštof Bořek cseh nemes, közigazdász, hivatalnok terjesztette elő 1699-ben, amely alapján az ingatla-

Alapvetően megállapítható, hogy a cseh biztosítási jog fejlődésére a német és az osztrák jog volt a legnagyobb hatással. A felelősségbiztosítás megjelenése a 20. század elejére datálható, amikor 1909-ben megjelent az első gépjármű üzemeltetésével okozott károk fedezetét biztosító kötelező biztosítás.¹⁶ Csehszlovákia megalkodását követően a '20-as évekre tehető három újabb biztosítási kötelezettséget előíró jogszabály megjelenése.¹⁷ Ami a polgári jogi, s így a kötelmi jogi szabályozást illeti, az első csehszlovák polgári törvénykönyv¹⁸ hatálybalépéséig (1950) az 1811-es osztrák Általános polgári törvénykönyv (ABGB) volt hatályban. Az első CsPtk.-t rövid időn belül felváltotta a Polgári törvénykönyvről szóló 40/1964. számú törvény, amely hosszú ideig, még a két ország szétválását követően is – sőt a szlovák jogban a mai napig ez a hatályos Ptk. – hatályban volt. Fontos kiemelni, hogy az új CsPtk. hatálybalépéséig Csehországban is alkalmazandó volt a kereskedelemről szóló 513/1991. törvény, amely a kereskedelmi viszonyokat (kereskedelmi szerződések, gazdasági társaságok stb.) szabályozta, amely azonban – a kereskedelmi szerződési jellegét mellőzve – nem tartalmazott biztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat. A cseh jogban a biztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat 2005. január 1-jei hatálybalépéssel különálló törvényben szabályozták,¹⁹ így arra már az akkor hatályos Ptk.-beli biztosítási szabályokat nem kellett alkalmazni. A Ptk. rekodifikálása azonban Európa-szerte megindult, s a cseh jogalkotó is újra szabályozta a polgári jogi normákat, s így megalkotásra került a CsPtk., amely

nok tulajdonosai és használói kötelesek voltak egy tűzbiztosítási alap létrehozására, amelyből a tűzvétség miatt megsemmisült, illetve károsodott ingatlanok tulajdonosai támogatást nyertek a felújítás és újjáépítés költségeinek fedezésére. Vö. Ján TOBIAS: *Povinné smluvní pojištění*. Diplomová práce, Praha, 2018, 8.

¹⁶ Miroslav MARVAN – Ján PATOPRSTY: *Dejiny pojišťovníctví v Československu, 1 díl, Dejiny pojišťovníctví v Československu do roku 1918*. Praha, 1989, 36.

¹⁷ Ezek közül az egyik a 358/1919. törvény, amelyben a jogalkotó előírta annak a lehetőségét, hogy a hitelintézet a vállalkozókkal kötött hitel- és kölcsönszerződésekben előírhatta az életbiztosítás megkötését a pénzügyi intézmény, mint kedvezményezett kijelölésével. A másik jogszabály a 71/1922. törvény, amelyben – az időszak migrációs válságára tekintettel – a személyszállítással foglalkozó fuvarozók kötelezettsége volt biztosítás kötelese a szolgáltatásával okozott károk fedezetére. Harmadsorban kiemelném a 160/1923. számú kormányrendeletet, amely a kivitelezők kötelezettségévé tette az építmény kivitelezése során az építményt érő tűzkárok biztosítására (vagyon/kár) biztosítási szerződés megkötését. Vö. Miroslav MARVAN – Josef CHALOUPECKY: *Dejiny pojišťovníctví v Československu. Díl 2, Dejiny pojišťovníctví v Československu (1918–1945)*. Bratislava, 1993, 41., illetve MARVAN – PATOPRSTY: i. m. 206–207.

¹⁸ Az első polgári törvénykönyv a 141/1950. számú törvény volt, amelyet gyakran „középső polgári törvénynek hívnak”, mivel nagyon kevés ideig volt hatályban a cseh és a szlovák területen.

¹⁹ A biztosítási szerződésről szóló 37/2004. törvény (Zákon č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů, a továbbiakban: a biztosítási szerződésről szóló törvény).

tartalmazza²⁰ a biztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat is,²¹ így hatályon kívül helyezték a biztosítási szerződésről szóló törvényt.

1. A felelősségbiztosítás általános jellemzői

Az összehasonlítás körében először rögzíteni kell, hogy a keletkezési forma szerint mind a magyar,²² mind a cseh²³ jogszabályi környezet alapján a felelősségbiztosítási szerződés megkötésére főszabály szerint önkéntes elhatározás alapján kerül sor. Ezzel szemben számos esetben a jogalkotó biztosítási kötelezettséget ír elő, amely alapján valamely tevékenység végzése kizárólag akkor jogszerű, ha a jogszabályban megjelölt személy felelősségbiztosítási szerződést kötött a tevékenységgel összefüggésben felmerülő hátrányok fedezetére. E biztosítással a jogalkotó beavatkozik az egyének, pontosabban a potenciális károkozó szerződési autonómiájába.²⁴ A CsPtk. külön rendelkezéseket is tartalmaz a kötelező biztosítás tekintetében, így a 2779. § (1) bekezdésében megállapítja, hogy „[a]mennyiben törvény egy meghatározott személy részére biztosítási szerződés megkötésének kötelezettségét írja elő, úgy a szerződésben e fejezet rendelkezéseitől csak abban az esetben térhetnek el, ha azt a biztosítási kötelezettséget előíró törvény kifejezetten megengedi és az eltéréssel az előírt biztosítási fedezet mértékét nem csökkentik”. A kötelezően megkötendő biztosítási szerződés tekintetében további kötelezettséget állapít meg a törvény azzal, hogy a felek autonómiáját jelentősen korlátozza. A 2779. § (2) bekezdés alapján a „[b]iztosítási kötelezettséget megállapító törvény rendelkezhet úgy, hogy a szerződés alapján a biztosító abban az esetben is köteles legyen teljesíteni, ha a kár a biztosított vagy más személy szándékos magatartása miatt keletkezett”. E tekintetben tehát, ha a külön törvény így rendelkezik, úgy nincs lehetősége a biztosítónak mentesülni abban az esetben, ha a biztosítási esemény bekövetkezése a biztosított szándékos magatartására vezethető vissza. Természetesen ez nem érinti a biztosító biztosítottal szembeni megtérítési igényét. A 2780.§ konkrétan meg-

²⁰ A kodifikációs folyamatban egyébként rendkívül nagy vita volt a tekintetben, hogy a biztosítási szerződés szabályainak helye van-e a CsPtk.-ban, vagy maradjon külön törvény tárgya. Ezt számos szerző mellett a CsPtk. általános indokolása is hangsúlyozza. Az ellenzők táborában különösen a biztosításra vonatkozó szabályok vegyes (értsd: közjogi és magánjogi) jellegét veszik alapul, valamint azt, hogy a szerződő felek autonómiája, szerződéses tartalomszabadsága jelentősen korlátozott e szerződés esetén. Vö. JANDOVÁ – ŠLAUF – SVEJKOVSKY: i. m. 5.

Ezzel szemben a jogalkotó azt a megoldást választotta, hogy helye van a biztosítási szerződésnek a CsPtk.-ban, hangsúlyozva azt, hogy e szerződés egyenrangú felek közötti, magánjogi jellegű jogviszonyt rendez. Vö. VELICH: i. m. 17.

²¹ Megjegyzendő, hogy a CsPtk. hatálybalépésével egyúttal hatályon kívül helyezték a kereskedelmi törvényt, s a magyar jogalkotóhoz hasonlóan a monista rendszert választotta a cseh jogalkotó is a polgári jogi normák szabályozására.

²² NOVOTNÍ Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1993, 32.

²³ VELICH: i. m. 17.

²⁴ VELICH: i. m. 19.

határozza azokat az eseteket, amelyek fennállása esetén a biztosító visszautasíthatja a szolgáltatásának teljesítését, így pl. abban az esetben, ha a biztosított vagy a károsult tudatosan hamis adatokat szolgáltatott. A 2781. § korlátozza a biztosító felmondási jogát azzal, hogy rögzíti: „*A biztosító csak abban az esetben mondhatja fel a szerződést, ha arra a külön törvény lehetőséget ad.*”

A biztosítási kötelezettséget a jogalkotó jellemzően olyan jogviszonyok körében írja elő, amelyek veszélyessége, vagy amelynek végzése során a potenciálisan felmerülő hátrányok²⁵ jellege, mértéke – mindezt nem kevés szociális érzékenységgel fokozva – indokolja. Az alábbiakban azokat a szakmai tevékenységeket említem, amelyek a cseh jog szerint kizárólag felelősségbiztosítási fedezet biztosítása mellett végezhetők. Az egyes felelősségbiztosítások konkrét, részletes vizsgálatára nem térek ki, mivel az jelentősen meghaladná a tanulmány kereteit, de a legfontosabb kérdéseket, így pl. a jogszabály által meghatározott biztosítási fedezet legkisebb összegére vonatkozó előírást, illetve azt, hogy az adott biztosítási fedezet milyen jellegű felelősséghez kapcsolódó jogkövetkezményekre terjed ki, valamint az egyéb, a magyar jogi előírásoktól, illetve a gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételektől jelentősen eltérő megoldásokat a kellő mélységig érintem.

A cseh jog félszáz tevékenység tekintetében ír elő biztosítási kötelezettséget, amelyek közül a teljesség igénye nélkül az alábbiakat szeretném kiemelni:

- a) Természetesen a cseh jogalkotó is eleget tett az európai uniós implementációs kötelezettségnek és a gépjármű üzemeltetésével okozott kár fedezetére kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés megkötését írja elő.²⁶
- b) A vasúttársaság kötelezettségévé teszi a vonatkozó törvény²⁷ azt, hogy a vasúti tevékenység megkezdésétől kezdve meg kell kötnie a tevékenységével okozott károk fedezetére szolgáló felelősségbiztosítási szerződést, amelyet a tevékenység folytatásának teljes időtartama alatt díjfizetéssel köteles fenntartani. Ezzel részben azonosan a magyar jog is kötelezővé teszi a vasúttársaságok részére a tevékenységük keretében okozott károk fedezetéhez megfelelő vagyoni biztosíték biztosítását, amely többek között felelősségbiztosítási szerződés is lehet.²⁸

²⁵ Előzetesen jelzem, hogy e helyütt szándékosan nem használom a kár, illetve sérelemdíj fogalmakat, mivel a két ország eltérően kezeli a vagyoni és nem vagyoni károk kérdését, illetve alapvetően a biztosítási fedezet tartalmát a biztosítási szerződésben a felek szabadon határozzák meg. Értve ez alatt, hogy a szerződés definiálja azt, hogy a felek mit tekintenek kárnak, s ez jellemzően nem a kár általában véve vett polgári jogi fogalma.

²⁶ Vö. zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla).

²⁷ A 266/1994. számú vasúttörvény 35. § (2) bekezdés d) pontja (Zákon č. 266/1994 Sb. zákon o dráhách).

²⁸ Vö. a vasúti társaságok kötelező baleseti kárfedezeti képességének biztosításáról szóló 271/2007. (X. 19.) Korm. rendelet 1. §, 3. § (1) bekezdés és 5. §.

- c) Az előző pontokon kívül számos más közlekedéssel, különösen a fuvarozással összefüggő tevékenység tekintetében állapít meg biztosítási kötelezettséget a vonatkozó jogszabály, így pl.: a belföldi hajózás,²⁹ a tengeri hajózás³⁰ és a polgári repülési tevékenység végzése³¹ tekintetében.
- d) Az egészségügy körében is számos jogszabályt találhatunk, amely biztosítási kötelezettséget ír elő, így pl.: az egészségügyi szolgáltatásról és az egészségügyi szolgáltatás nyújtásának feltételeiről szóló törvény,³² a speciális egészségügyi szolgáltatásról szóló törvény,³³ továbbá a Cseh Köztársaság Állatorvosi Kamarája tagjának kötelezettségeként ír elő a jogszabály³⁴ biztosítási kötelezettséget. Az egészségügyi szolgáltatás nyújtásával kapcsolatos felelősség körében kiemelendő, hogy a cseh jogban – a magyar jogi szabályozással ellentétben – kontraktuális és deliktuális felelősségről is beszélhetünk attól függően, hogy az egészségügyi szolgáltató milyen kötelezettségét szegte meg.³⁵ Előbbi a cseh jogban – a magyar szabályozáshoz hasonlóan – az objektívhez közelítő felelősséget jelent (lásd lentebb), míg utóbbi a magyar joghoz hasonló szubjektív alapon nyugszik. A felelősségbiztosítás fedezetének mértéke tekintetében a vonatkozó jogszabály absztrakt módon határoz meg követelményt, miszerint a felelősségbiztosítás fedezetének az észszerűen előrelátható mértékű károkra kell kiterjednie.
- e) A magyar jogi szabályozáshoz hasonlóan a vonatkozó jogszabály³⁶ az ügyvédi tevékenység folytatásának feltételévé teszi a cseh jogban is a felelősségbiztosítási fedezet megkötését, amely alapján a biztosítási fedezetnek ki kell terjednie az ügyvéd megbízójának (ügyfelének) az ügyvédi tevékenységgel összefüggésben okozott kárait. Az ügyvédi tevékenységről szóló törvény 24a. § (2) bekezdése az Ügyvédi Kamara hatáskörébe utalja a biztosítási fedezet limitjének meghatározására vonatkozó jogkört, azonban a 24b. § (2) bekezdése meghatározza a minimális limitösszegeket, amelyekről a Kamara csak magasabb összeget határozhat meg saját jogkörében. E bekezdés alapján amennyiben az ügyvédi tevékenységet korlátozott felelősségű társaságban végzik, úgy minden tag (!) tekintetében legalább 50 millió cseh korona (körülbelül 600 millió forint) mértékig, míg betéti társaság esetén 10

²⁹ A belföldi hajózásról szóló 114/1995. törvény 19. § és e törvény végrehajtása körében az úszólétesítmények belföldi hajózási célból történő üzemeltetésének szabályait meghatározó 223/1995. közlekedési miniszteri rendelet.

³⁰ Vö. a tengeri hajózásról szóló 61/2000. törvény 24. § (1) bekezdés l) pont és (2) és (3) bekezdések előírásai.

³¹ Vö. a polgári repülésről szóló 49/1997. törvény 12. § (2) bekezdés d) pont.

³² Vö. a 372/2011. törvény 45. § (2) bekezdés n) pont.

³³ Vö. a 373/2011. törvény 37. § b) pont.

³⁴ Vö. a 381/1991. törvény 6. § (2) bekezdés d) pont.

³⁵ Erről részletesebben lásd: Suzan SAIDAMOVÁ: *Občanskoprávní odpovědnost ve zdravotnickém právu. Diplomová práce*. Praha, 2016.

³⁶ Vö. az ügyvédi tevékenységről szóló 85/1996. törvény 24a–24c. §§ és 35t. §.

millió cseh korona (körülbelül 125 millió forint) mértékig kell terjednie a biztosítási fedezetnek.

- f) A bírósági végrehajtók tevékenységét szabályozó jogszabályban³⁷ is találunk kötelező biztosításra vonatkozó előírást, így e személyek is kötelesek felelősségbiztosítást kötni a tevékenységük végzése körében okozott károk fedezetére, amely tekintetében azonban biztosítási fedezetre vonatkozó limitösszeget nem határoz meg a törvény. Az önálló bírósági végrehajtók tekintetében a magyar jog is kötelezővé teszi a felelősségbiztosítási fedezet biztosítását a tevékenység körében okozott kár és sérelemdíj megtérítésére, s a cseh joghoz képest a magyar jog a fedezet minimális mértékét is meghatározza harmincmillió forintban.³⁸
- g) A vonatkozó cseh törvény³⁹ alapján a közjegyzői tevékenység megkezdése és végzése is biztosítási fedezet meglétéhez kötött, amely fedezet tekintetében a törvény nem határoz meg minimális követelményt.
- h) A kivitelezői tevékenység és a kivitelezésben tevékenységet végző mérnökök és technikusok hivatásának gyakorlásáról szóló 360/1992. törvény 16. §-a előírja, hogy a törvény hatálya alá tartozó személyek legkésőbb a tevékenység megkezdésekor kötelesek felelősségbiztosítási szerződést kötni a tevékenysége körében okozott károk fedezetére, amelyet a tevékenységük teljes ideje alatt kötelesek fenntartani. Megállapítható, hogy a törvény ez esetben sem ír elő a biztosítási fedezet limitjére vonatkozó követelményt.

A cseh jog ismeri a törvény alapján automatikusan létrejövő biztosítási szerződést is, amely közép-európai viszonylatban sajátosság, de összességében nem egyedülálló. A vonatkozó jogszabály a munkavállaló által a munkavégzés során elszenvedett munkahelyi balesetből eredő károkra megállapítja a biztosítási fedezetet, amely külön szerződés megkötése nélkül ipso iure létrejön⁴⁰, amelynek feltétele a munkaszerződés megkötése.⁴¹ Ezzel a jogalkotó a munkahelyi balesetben kárt szenvedő személyek érdekét, mint közérdeket kívánja előtérbe helyezni.⁴² A biztosítás létrejöttét a munka törvénykönyvéről szóló 262/2006. törvény 365. §-a határozza meg, amelynek részletszabályait a 125/1993. pénzügyminiszteri rendelet⁴³ állapítja meg. E biztosítási jogviszony – speciális létrejöttén túl – további sajátossága, hogy a szerződéses partnerválasztás szabadsága abszolút mértékben korláto-

³⁷ Vö. a bírósági végrehajtókról és a bírósági végrehajtói tevékenységről szóló 120/2001. törvény 11. §.

³⁸ Vö. a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 236. § (2) bekezdés.

³⁹ Vö. a közjegyzőkről és a közjegyzői tevékenységről szóló 358/1992. törvény 9. § (1) bekezdés d) pont, a 15. § (2) bekezdés és a 28. §.

⁴⁰ VELICH: i. m. 24.

⁴¹ Vö. 125/1993. pénzügyminiszteri rendelet 1. § (3) bekezdés.

⁴² TOBIAŠ: i. m. 12. ugyanígy VELICH: i. m. 24.

⁴³ Vyhláška č. 125/1993. Sb. Vyhláška ministerstva financí, kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání.

zott, mivel az 1992. december 31-e előtt létrejött és azóta folyamatosan fennálló munkaviszony tekintetében a biztosítást a Cseh Biztosító Részvénytársaság, míg ezt követően létesített munkaviszony esetén a Kooperativa Biztosító Részvénytársaság végzi.⁴⁴

2. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma

A CsPtk. 2861. § (1) bekezdése szerint „[a] felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított jogosult arra, hogy helyette a biztosító a biztosítási esemény bekövetkezése esetén a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott mértékben és módon megtérítse a károsult kárát, illetve egyéb veszteségét, feltéve, hogy a biztosított felelőssége megállapítható”.

A felelősségbiztosítás fogalma a felelősség fennállása esetén értelmezhető felelősségbiztosítási jogviszony⁴⁵ tartalmát szabályozza. Elsősorban megállapítja a biztosító szolgáltatási kötelezettségének beállítását abban az esetben, ha a teljesítés feltételei fennállnak. A biztosító elsődleges kötelezettsége – a fogalom szerint –, hogy a biztosított helyett megtérítse a károsultnak okozott kárt. A felelősségbiztosítási szerződés megfogalmazása megtévesztő, hiszen a biztosító valójában nem a károsult kárát téríti meg, hanem a szerződésben meghatározott feltétel bekövetkezése esetén (ti. a biztosítási esemény bekövetkezése, amelyért a biztosított felelősséggel tartozik) a szerződéses szolgáltatását teljesíti a szerződésben meghatározott mértékben és módon. A biztosító tehát nem kárt térít, hanem a szerződéses kötelezettségét teljesíti.⁴⁶ E kötelezettséget a biztosított által okozott kár mértéke befolyásolja. A CsPtk. 2865. § (1) bekezdés alapján „[a] felek eltérő megállapodása hiányában a biztosító a károsult teljes kárát, illetve egyéb veszteségét köteles megtéríteni”. Ez a szabály főszabályként állapítja meg, hogy a biztosító a károsult teljes kárát köteles megtéríteni, de e rendelkezés explicite megengedi a feleknek az eltérést, amely jellemzően meg is valósul a gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételekben.⁴⁷ A biztosító nem lesz része a kárkötelelemnek, hanem a szerződés alapján

⁴⁴ TOBIAŠ: i. m. 12–13.

⁴⁵ A felelősségbiztosítási jogviszonynak tágabb tartalma van, mint a felelősségbiztosítási szerződésnek. A biztosított károkozásával a jogviszony részese lesz a károsult is, aki egyébként nem alanya a szerződésnek, de mind a CsPtk., mint pedig az egyes kötelező biztosítások esetén a vonatkozó jogszabályok alapján különböző jogosultságok illetik és kötelezettségek terhelik. Ezért a felelősségbiztosítási jogviszony körében e három pólusról beszélhetünk.

⁴⁶ A magyar jog tekintetében vö. pl. BDT2011. 2514. számú döntést. „(...) a felelősségbiztosító nem a károkozásban való közrehatása vagy a kárért való felelőssége, hanem a vele kötött felelősségbiztosítási szerződés előírása alapján köteles helytállni.”

⁴⁷ A károsult kárának mértéke a biztosító szolgáltatását több irányban is befolyásolhatja. Amennyiben a szerződés vagy a jogszabály alapján a biztosítási fedezetnek a károsult teljes kárára ki kell, hogy terjedjen, úgy a biztosító szolgáltatása a kár mértékéhez igazodik. A biztosítási szerződésekben – amennyiben azt jogszabály nem zárja ki – jellemzően különféle limiteket alkalmaznak, így pl. a biztosító meghatározhatja, hogy egy adott biztosítási időszakban legfeljebb milyen mértékű kárt térít összesen, illetve egy

viseli a károkozás következményeit a biztosított helyett. A károkozó kártérítési kötelezettsége teljes mértékben független a biztosítási szerződéstől, s az elsődleges kötelezettség akkor is a károkozót terheli, ha rendelkezik felelősségbiztosítási fedezettel.⁴⁸ E függetlenséget a következőkben ismertetésre kerülő szolgáltatási kötelezettség irányára vonatkozó szabály is kitűnően tükrözi.

A felelősségbiztosítás elsődleges célja tehát a károsult reparációja, amelyet a CsPtk. a 2861. § (3) bekezdésében megfogalmazott szabállyal fejez ki, amely szerint „a felelősségbiztosításnak kizárólag kárbiztosítási jellege lehet”. Ezzel a jogalkotó azt fejezi ki, hogy a felelősségbiztosítási szerződés nem határozhat meg konkrét összeg megfizetésére vonatkozó kötelezettséget a biztosító számára, hanem a szolgáltatásnak az elszenvedett hátrányhoz (kár és egyéb veszteség) kell igazodnia.

A felelősségbiztosítás tartalmát képező, biztosítható kockázatok köre (ti. a felelősség mibenléte) minden esetben az adott jogrendszer felelősségi normái tükrében módosulnak, változhatnak.⁴⁹ Ahogy a felelősségbiztosítás fogalmából is kitűnik, a felelősségbiztosítási szerződés alapján történő biztosítói helytállás feltétele nem kizárólag a szerződésben foglalt biztosítási esemény bekövetkezése, hanem további feltétel az is, hogy a biztosított felelősségnek fenn kell állnia. A cseh jog is több vetületét különbözteti meg a jogi felelősségnek, így beszélhetünk magánjogi, ezen belül polgári jogi, kereskedelmi jogi vagy munkajogi, illetve közjogi, különösen büntetőjogi, közigazgatási, valamint alkotmányjogi, nemzetközi jogi felelősségről.⁵⁰ A felelősségbiztosítás fedezetébe leggyakrabban a magánjogi felelősség különböző formáit vonják be.⁵¹ A felelősségbiztosítás alapján átvállalt kockázat rendkívül összetett, egyrészt a biztosítási esemény potenciális bekövetkezése, amely a biztosított károkozó magatartásában áll, illetve másrészt feltétel, hogy a biztosított e magatartásáért felelősséggel is tartozzon, amelynek jogkövetkezményeit viselnie kell. A felelősség a személyek magatartásához kapcsolódik, amely körében a CsPtk. 24. §-a megállapítja, hogy „minden ember felelős a saját magatartásáért, ha azt képest megítélni és befolyásolni”. A felelősség terhe tehát az individuum vállalt nyomja, amelynek lényege, hogy annak következményeit viselnie kell. A biztosí-

adott káresemény tekintetében mi a legmagasabb kármérték, amelyet megtérít. Emellett gyakran alkalmaznak pontos összegben vagy a kár mértékének bizonyos százalékában meghatározott önrészre vonatkozó kikötést is, amelyet végső soron a biztosítottnak kell viselnie, s csak az ezen felüli kár tartozik a biztosítási fedezetbe. Ez utóbbi esetén az is elképzelhető, hogy amennyiben a kár mértéke nem éri el az önrész pontos összegben meghatározott mértékét, úgy a biztosítónak egyáltalán nem keletkezik szolgáltatási kötelezettsége annak ellenére, hogy egyébként a szerződés egyéb feltételei alapján fennállna.

⁴⁸ VELICH: i. m. 13.

⁴⁹ VELICH: i. m. 14.

⁵⁰ VELICH: i. m. 10.

⁵¹ A jóerköles követelményeibe ütköző volna ugyanis amennyiben a biztosítási fedezet pl. bírságokra vagy büntetőjogi szankciókra terjedne ki. Vö. Ludvík BOHMAN – Magdalena WAWERKOVÁ: *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 2. aktualizované vydání, Linde, Praha, 2009, 216.

tott személy a felelősségbiztosítási szerződés alapján e terhet törekszik csökkenteni. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma alapján a biztosító a károsult kárát a biztosítási szerződésben meghatározott mértékben köteles megtéríteni. A felelősségnek tehát a biztosított által okozott kárért kell fennállnia, amely eredhet ex delicto (a cseh jog ezt törvényes felelősségnek nevezi)⁵² és ex contractu⁵³ egyaránt,⁵⁴ mi több a cseh jog ismeri a jóerkölcs megsértése miatti felelősséget is.⁵⁵ A cseh jog alapján a kártérítési felelősség konjunktív feltételei i) a jogellenesség, amely alatt a törvényből vagy a szerződésből eredő kötelezettség megsértését kell érteni, ii) a kár keletkezése, iii) okozati összefüggés a kár és a károkozó jogellenes magatartás között, valamint, hogy iv) a károkozónak a magatartása felróható. Nem célom valamennyi feltétel vizsgálata, mindösszesen a kár mibenlétét szeretném kiemelni. E körben elmondható, hogy a cseh jogban a kár fogalma összetett, az beállhat a károsult vagyonában, illetve a személyi szférájában. Ez utóbbi nem vagyoni kárnak minősül, s a CsPtk. 2894. § (2) bekezdése alapján a nem vagyoni kárt a károkozó csak abban az esetben köteles megtéríteni, ha arra külön jogszabály kötelezi vagy a felek ebben állapodtak meg. Ez alapján tehát a felelősségbiztosítás fedezetébe főszabály szerint a nem vagyoni károk nem tartoznak, kivéve, ha a felek ebben megállapodnak vagy a vonatkozó jogszabály (jellemzően a kötelező felelősségbiztosítást előíró normák ilyenek, illetve azok, amelyek a károsult életében vagy egészségében bekövetkező hátrányokat, ideértve a nem vagyoni károkat is fedezi) ezt előírja. Megállapítható azonban, hogy amennyiben a felelősség jellege nem kívánja meg, úgy a nem vagyoni károkért való helytállást a biztosítási fedezetből kizárják.⁵⁶

⁵² A CsPtk. 2910. §-a alapján: „A károkozó, aki a törvényből eredő kötelezettségének megszegésével a károsult abszolút jogát megsértésével kárt okoz, köteles azt megtéríteni. A kártérítési kötelezettsége fennáll annak a károkozónak is, aki a törvényből eredő kötelezettségének vétkes megszegésével a károsult más jogát sérti.”

⁵³ A CsPtk. 2913. § (1) bekezdése alapján: „Aki a szerződésből eredő kötelezettségét megszegi köteles megtéríteni a másik félnek, vagy annak a személynek okozott kárt, akinek érdeke fűződött a szerződéses kötelezettség teljesítéséhez.” A (2) bekezdés pozitív és negatív irányból is tartalmaz a felelősség alóli mentesülésre vonatkozó szabályokat, miszerint: „A károkozó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződéses kötelezettség teljesítésének elmaradását időlegesen vagy állandó jelleggel, az akaratától függetlenül bekövetkezett, előreláthatatlan és elháríthatatlan akadály okozta. Nem mentesül a felelősség alól a károkozó, ha az akadály a személyes körülményeiből ered, vagy olyan időben keletkezett, amikor a károkozó a szerződéses kötelezettségének teljesítésével késedelemben volt, és olyan akadály esetén sem, amelyet a szerződés alapján a károkozó köteles volt elhárítani.”

⁵⁴ VELICH: i. m. 47. és 57.

⁵⁵ A jóerkölcs megsértéséből eredő felelősség tekintetében a CsPtk. 2909. § kimondja, hogy „[a] károkozó, aki a károsultnak a jóerkölcs követelményeinek szándékos megsértésével kárt okoz, köteles azt megtéríteni; ha a károkozó az őt megillető jogát gyakorolta, úgy akkor köteles megtéríteni a kárt, ha a károkozó fő célja a károkozás volt”.

⁵⁶ VELICH: i. m. 58.

A felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok a biztosító szolgáltatási kötelezettségének irányát is meghatározzák. A CsPtk. 2861. § (2) bekezdése rögzíti, hogy „*a károsult csak abban az esetben követelheti a biztosító teljesítését, ha ezt a szerződésben kikötötték, vagy arra jogszabály ad lehetőséget*”. E szabályból is kitűnik, hogy a kárkötelelem független a biztosítási szerződéstől. A károsult közvetlenül a biztosítóval szemben nem fordulhat, hiszen köztük nincs jogviszony.⁵⁷ Ettől a biztosított és a biztosító a szerződésben eltérhetnek, illetve találunk erre vonatkozó jogszabályi felhatalmazást is.⁵⁸ A Cseh Legfelsőbb Bíróság is megállapította, hogy „*a biztosítási szerződésből jogok és kötelezettségek a biztosító és a biztosított között állnak fenn; a károkozás esetén jogviszony a károsult és azon személy között keletkezik, aki e károkozásért felelősséggel tartozik, függetlenül attól, hogy ez utóbbi rendelkezik-e biztosítással*”.⁵⁹ Tekintettel arra, hogy a kárkötelelem kötelezettje a károkozó, így előfordulhat az az eset, hogy a károsult kárát és/vagy egyéb veszteségét a biztosítót megelőzően megtéríti. Erre az esetre a CsPtk. 2865. § (1) bekezdésének második fordulata lehetőséget ad a biztosított részére, hogy a biztosító a szerződésben meghatározott mértékű szolgáltatását követelje.

3. A felelősségbiztosítási szerződés alanyai

A felelősségbiztosítási szerződés fogalma nem tartalmaz arra vonatkozó utalást, hogy kik a szerződés alanyai, mivel az kifejezetten a biztosítási esemény bekövetkezése esetére állapítja meg a szolgáltatás jogosultjának és kötelezettjének személyét. Ezért a szerződés alanyainak megállapításához vissza kell nyúlnunk a biztosítási szerződés fogalmához, amely alapján megállapítható, hogy a szerződés a biztosító és a vele szerződést kötő fél között jön létre. Ez utóbbit a magyar jog szerződő félnek nevezi, aki nem feltétlenül egyezik meg a biztosított személyével. A cseh szabály is megkülönbözteti e két személyi kört, mindkettőre külön fogalmat használ (pojistník és pojistěný). Utóbbi fordítása megegyezik a biztosított terminus technicusszal, míg előbbiről ugyanez nem állapítható meg, az nem azonos a „szerződő fél” kifejezéssel. Ellenben közelebb áll a „biztosító” fogalomhoz, de ez tartalmilag nem a biztosítási tevékenységet végző személyt, hanem a „más személyt biztosító személyt” jelöli. A cseh biztosítási szerződésről szóló törvény 3. § g) pontja megállapított e személyre vonatkozó definíciót, miszerint ez az a személy, „aki a biztosítóval a biztosítási szerződést megkötö”. A könnyebb fogalomhasználat érdekében a továbbiakban a szerződő fél kifejezést használom a tanulmányban.

A cseh jog szemantikai szempontból elkülöníti a biztosító, mint a biztosítási szerződés alanyára (pojistitel), illetve a biztosító, mint gazdálkodó szervezetre (pojist'ovna) utaló terminus technicusokat. Előbbi elnevezésnek magánjogi (értsd: a biztosítási szerződés egyik alanya) míg utóbbi meghatározásnak közjogi (értsd:

⁵⁷ A cseh jog nem ismeri el a magyar Ptk. 6:473. § (2) bekezdésével – a kialakult bírói gyakorlat nyomán – bevezetett megállapítási kereset benyújtásához való jogot.

⁵⁸ Így pl. a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás esetén a 168/1999. törvény (1) bekezdése.

⁵⁹ Vö. a Cseh Legfelsőbb Bíróság 25 Cdo 1094/98. számú döntése, s ezzel a tartalmilag azonos érveléssel a 25 Cdo 113/2006. számú és a 25 Cdo 1002/2012. számú döntései.

biztosítási tevékenységet végezni jogosult szervezet) tartalma van. Az elhatárolás és az eltérő fogalomhasználat oka, hogy előbbivel a CsPtk. hangsúlyozni szeretné – amely egyébként összhangban van a CsPtk. 1. § (1) bekezdésével⁶⁰ –, hogy alapvetően a biztosító személye tekintetében nem ír elő külön követelményt,⁶¹ a biztosítási szerződés ezen oldalán bárki állhat.⁶² Ennek ellenére a biztosító oldalán szinte kivétel nélkül olyan biztosítótársaságok állnak, amelyek a Cseh Nemzeti Bank, mint a biztosítási szektor felügyeletét végző szervezet engedélyével rendelkeznek.⁶³ A biztosítási tevékenység végzése tehát – az európai uniós szabályoknak megfelelően – a cseh jogban is engedélyköteles tevékenység, amelyet a CsBit. 13. § (2) bekezdés alapján kizárólag részvénytársaság vagy szövetkezeti formában végezhet. Látható, hogy a cseh jog a biztosítási tevékenység tekintetében alkalmazott társasági formakényszer körében szűkebb szabályokat állapít meg, mivel a magyar Bit. lehetőséget ad a biztosítási tevékenység egyesületi formában történő folytatására is.⁶⁴ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy külföldi biztosítótársaság csehországi fióktelepeként nem volna végezhető a biztosítási tevékenység ezektől eltérő formában, amelyre – a szolgáltatásnyújtás szabadságára tekintettel – a CsBit.⁶⁵ is lehetőséget ad.

A biztosítási szerződés másik alanya tehát a biztosítóval szerződő fél, akit a biztosítóval szemben a biztosítási díj megfizetésének kötelezettsége terhel. A szerződő fél lehet természetes és jogi személy egyaránt.⁶⁶ A CsPtk. alapján főszabály szerint e személy az, akinek a személyében a biztosítási szerződés érvényességéhez szükséges biztosítási érdek fennáll.⁶⁷ A biztosítási érdek azonban nem szükségszerűen a szerződő fél személyében áll fenn, így amennyiben a szerződő fél más személy javára köti meg a biztosítási szerződést, úgy a biztosított személye tőle elkülönülő személy lesz, viszont ez esetben a biztosítási érdeknek az ő személyében kell fenn-

⁶⁰ A CsPtk. 1. § (1) bekezdés előírása alapján: „A jogrend azon szabályai, amelyek a feleket kölcsönösen megillető jogait, illetve kötelezettségeit határozzák meg, magánjogi szabályoknak minősülnek. A magánjogi szabályok érvényesülése függetlenek a közjogi szabályok érvényesülésétől.” A bekezdés utolsó mondata függetlenné teszi a magánjogi szabályokat a közjogi szabályoktól, így pl. amennyiben egy biztosítási szerződést egy biztosító úgy köt meg, hogy egyébként nem felel meg a közjogi jellegű szabályok előírásainak, úgy a szerződés érvényes lesz és a feleket annak teljesítésére kötelezi.

⁶¹ VELICH: i. m. 26–27.

⁶² Megjegyzem, hogy a magyar Ptk. megfogalmazásából is ez következik, azonban a CsPtk. 1. § (1) bekezdéséhez hasonló előírást a magyar jogban nem találunk. Sőt, amennyiben a Bit. hatálya alá eső biztosítási tevékenységről van szó, úgy szigorúan vizsgálni kell, hogy a biztosító megfelel-e az abban foglalt feltételeknek. Ennek ellenére kötött biztosítási szerződés esetén felmerülhet a Ptk. 6:95. § [Tilos szerződés] alkalmazása.

⁶³ VELICH: i. m. 27.

⁶⁴ Vö. Bit. 6. § (1) bekezdés.

⁶⁵ Vö. CsBit. 28. § (1) bekezdés.

⁶⁶ VELICH: i. m. 28.

⁶⁷ Vö. CsPtk. 2762. § (1) bekezdés.

állnia. E mellett a CsPtk. szabályozza az idegen kockázat biztosításának⁶⁸ esetét is, amely alatt azt a helyzetet érti, amikor a biztosítási érdek, a biztosított kockázat más személyében áll fenn, de a biztosítási szolgáltatás jogosultja a szerződő fél lesz. Az ilyen szerződés érvényességéhez a biztosított hozzájárulása szükséges, kivéve, ha a szerződő fél a biztosított törvényes képviselője, ide nem értve a biztosított vagyonának biztosítására irányuló szerződést.⁶⁹ Ez utóbbi azonban a felelősségbiztosítás esetén nem alkalmazható, hiszen fogalmi szintű megállapítás, hogy a biztosító szolgáltatásának követelésére a biztosított jogosult.⁷⁰

A CsPtk. a biztosítási érdek tekintetében részletes szabályokat tartalmaz. A 2761. § a biztosítási érdek fogalmát úgy határozza meg, hogy a „*biztosítási érdek a biztosítási esemény következményeivel szembeni védelemre való jogszerű igényt jelenti*”. E definíciót követően a CsPtk. külön-külön meghatározza az egyes felelősségbiztosítási nemek tekintetében a biztosítási érdek mibenlétét. E körben két irányban határoz meg szabályt: i) a saját és más személy életéhez és egészségéhez fűződő érdeket, valamint ii) a saját és más személy vagyonához fűződő érdeket. Ez utóbbi körébe tartozik a felelősségbiztosítási szerződés megkötéséhez szükséges érdek. A biztosítottnak ugyanis érdeke áll fenn a saját vagyonának megővésében arra az esetre, ha kötelezettsége keletkezik harmadik személy irányában e személy vagyonában okozott hátrányok megtérítésére.⁷¹ E tekintetben helytállóan állapította meg a rég magyar biztosítási szakirodalomban Gellér, hogy a felelősségbiztosítás „*célja, hogy a biztosított vagyona ne kisebbedjék azáltal, hogy a biztosított harmadik személlyel szemben szavatossági* (értsd: kártérítési – a szerző) *kötelezettségnek eleget tenni tartozik*”.⁷² S mint ilyen tehát a felelősségbiztosítás a biztosított vagyonát hivatott védeni, e cél miatt hasonlít a kárbiztosításra. Ezzel szemben Túry Sándor a felelősségbiztosítási szerződésben lévő érdeket eltérően azonosította. Álláspontja szerint a felelősségbiztosítási jogviszony biztosítottjának biztosítási érdeke egy speciális ún. „felelősségi érdek”, amely abban áll, hogy a biztosított személy harmadik személy felé jogszabály alapján fennálló felelősségének jogkövetkezményeit viselni köteles.⁷³ E felelősség alapulhat törvényen (jogszabályon) és szerződésen egyaránt, s mivel a felelősségbiztosítás Ptk.-ban megfogalmazott definíciója nem tesz különbséget e két felelősség között, így mindkét kockázatot átvállalhatja a biztosító.⁷⁴ A cseh jog szerinti felelősségbiztosítási szerződéshez kapcsolódó érdek tekintetében a Cseh Biztosítók Szövetségének álláspontja az, hogy „*a felelősségbiztosítás esetén megállapítható, hogy a biztosított*

⁶⁸ Vö. CsPtk. 2767. § (1)–(4) bekezdések.

⁶⁹ Vö. CsPtk. 2767. § (1) bekezdés utolsó mondat.

⁷⁰ VELICH: i. m. 31.

⁷¹ VELICH: i. m. 35.

⁷² GELLÉR Samu: A szavatossági biztosítás. *Kereskedelmi jog* 1909/15., 317.

⁷³ TÚRY Sándor Kornél: *A felelősségbiztosítás (szavatossági biztosítás)*. Kilián F., Budapest, 1923, 19–20.

⁷⁴ NOVOTNÉ: i. m. 117., valamint MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szerződésszegés és biztosítás III. A felelősségbiztosítással fedezhető károk köre. *Biztosítási Szemle* 1988/12., 16.

*biztosítási érdeke abban fedezhető fel, hogy érdeke fűződik a más személy védelméhez az ő felelősségéhez viszonyítva, tehát arra az esetre, ha kötelezettsége keletkezik e személy vagyonában beállt csökkenés megtérítésére, amely az ő vagyonának csökkenését eredményezi”.*⁷⁵

A biztosítási érdek és a biztosítási szerződés fennállásával összefüggésben speciális rendelkezést tartalmaz a CsPtk. 2867. §-a, amely szerint „[a]mennyiben a felelősségbiztosítás tulajdonjoggal függ össze, és a szerződésben a felek nem állapodtak meg abban, hogy a tulajdonjogban vagy a közös tulajdonban történő változás nem szünteti meg a szerződést, a biztosítási szerződés megszűnik a változás biztosítónak történő bejelentése napján”. E szabály alapján tehát a biztosítási érdek megszűnése főszabályként a felelősségbiztosítási szerződés megszűnését eredményezi abban az esetben, ha a biztosítási érdek tulajdonjoghoz vagy közös tulajdonhoz kapcsolódott (pl. épületkárokért való felelősség esetén az épület tulajdonosának felelőssége).⁷⁶ A szerződő felek megállapodhatnak abban, hogy a tulajdonjog átszállása nem szünteti meg a szerződést, hanem a tulajdonjog átszállásáról való értesítést követően az új tulajdonos válik a szerződés alanyává, biztosítottjává. Mi több, a szabályozás diszpozitív jellegére tekintettel az sem kizárt, hogy a felek úgy állapodjanak meg, hogy a tulajdonváltás bejelentését követő eltérő – jellemzően későbbi – időpontban szűnik meg a szerződés.⁷⁷ Annak ellenére, hogy a tulajdonváltás bejelentésére vonatkozó kötelezettséget nem delegálja konkrét személyre, megállapítható, hogy e kötelezettség a szerződő felet terheli.

4. A felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó egyéb releváns szabályok

A felelősségbiztosítási szerződés szabályai körében – a CsPtk. 2796. § (1) bekezdésének általánosan megfogalmazott szabályán⁷⁸ túl – speciálisan szabályokat tar-

⁷⁵ Česká asociace pojišťoven, *Pojistný zájem. Stanovisko pracovní skupiny ČAP v rámci projektu Implementace NOZ*. 2013.

⁷⁶ Ezzel azonos főszabályt állapít meg a Ptk. 6:454. § (2) bekezdése. A cseh rendelkezéshez képest a magyar Ptk. 6:454. § (3) bekezdése már konkrét kivételt fogalmaz meg a biztosítási szerződés jogi sorsa tekintetében a biztosítási érdek megszűnése esetére, amely szerint: „A biztosítási érdek megszűnéséhez fűződő jogkövetkezmények nem alkalmazhatók, ha az érdekmúlás kizárólag a biztosított vagyontárgy tulajdonjoga átszállásának következménye, és a vagyontárgy más jogcím alapján már korábban is az új tulajdonos birtokában volt. Ebben az esetben a tulajdonjoggal együtt a biztosítási fedezet is átszáll, és a tulajdonjog átszállása időpontjában esedékes biztosítási díjakért a korábbi és új tulajdonos egyetemlegesen felelős. A szerződést bármelyik fél a tulajdonjog átszállásáról való tudomásszerzést követő harminc napon belül írásban, harmincnapos határidővel felmondhatja.” A rendelkezés alkalmazásának tehát az a feltétele, hogy a biztosítási érdek a vagyontárgy tulajdonjogának átruházása miatt szűnjön meg, feltéve, hogy a vagyontárgy már korábban is az új tulajdonos birtokában volt.

⁷⁷ VELICH: i. m. 118.

⁷⁸ E tekintetben ki kell emelni a CsPtk. megoldását miszerint a biztosítási eseményt a biztosítónak bármely személy bejelentheti, akinek a biztosító szolgáltatásának teljesítéséhez jogos érdeke fűződik. Ez alapján a biztosító késedelem nélkül elkezdheti a körül-

talmaz a biztosítási esemény bejelentése tekintetében. E körben a CsPtk. 2862. § (1) bekezdés rögzíti, hogy „[a] biztosított indokolatlan késedelem nélkül értesíti a biztosítót a káresemény bekövetkezéséről, illetve arról, hogy vele szemben a károsult igényt terjesztett elő, és kifejti az álláspontját a kár, illetve egyéb veszteség megtérítésének kötelezettségéről és annak mértékéről”. E mellett ugyanezen § (2) bekezdése arra az esetre is bejelentési kötelezettséget ír elő, ha a károkozó eseménnyel összefüggésben vele szemben hatósági vagy bírósági eljárás indult. Ahogy látható a CsPtk. e szabályai főszabály szerint a biztosított kötelezettségévé teszi a bejelentési kötelezettséget, amely több esetben is fennáll. Egyrészt a bejelentést a káresemény bekövetkezése, másrészt a vele szemben előterjesztett igény előterjesztése esetére is megállapítja, s harmadsorban akkor is, ha vele szemben eljárás indult. Előbbi tekintetében megfigyelhető, hogy nem a biztosítási esemény bekövetkezését, hanem a károkozó esemény bekövetkezését kell bejelentenie. A CsPtk. ezzel azt hangsúlyozza, hogy a biztosított nem feltétlenül tudja, hogy a károkozó esemény bekövetkezésével valójában a biztosítási esemény következett-e be. Mindkettő esetében fontos, hogy a bejelentésnek tartalmaznia kell a biztosított káreseménnyel, annak megtérítésével, illetve mértékével kapcsolatos álláspontját. Ki kell emelni a bejelentési kötelezettség harmadik esetét is, amely a biztosítottal szemben indult bármely eljárás esetén keletkezik. Ebben az esetben a biztosítót tájékoztatni kell arról is, hogy ki a biztosított jogi képviselője, továbbá az eljárás eredményéről, a folyamatban lévő eljárás állásáról. Fontos kötelezettségként írja elő a CsPtk. azt, hogy „a biztosított az eljárás során a biztosító utasításainak megfelelően köteles eljárni”.⁷⁹ A bejelentési kötelezettség teljesítése elengedhetetlen, ha a biztosított igénybe szeretné venni a biztosító szolgáltatását, hiszen a biztosító csak ebben az esetben tudja megkezdeni a bejelentéssel érintett esemény körülményeinek kivizsgálását, annak megállapítását – amely kötelezettséget egyebekben a CsPtk. 2797. § (1) bekezdés is rögzíti –, hogy a biztosítási esemény következett-e be. A bejelentés formáját tekintve nincs kötelező előírás, a CsPtk. 2773. § (2) bekezdés megállapítja, hogy a szerződés eltérő rendelkezése hiányában a bejelentés nincs írásbeli formához kötve. Kiemelendő, hogy a CsPtk – a magyar Ptk. 6:471. § utolsó mondatában megfogalmazott előírástól eltérően – a bejelentésre nem ír elő semmilyen konkrét határidőt, ennek megállapítását a felek autonómiájára bízva. E tekintetben az általános szabályok körében annyit rögzít a CsPtk., hogy a biztosított késedelem nélkül köteles eleget tenni a bejelentési kötelezettségének, amely egyes esetekben eltérő lehet.

A további kiemelést érdemlő rendelkezések a biztosító megtérítési igényével kapcsolatosak. A felelősségbiztosítási szerződés szabályai között rögzíti a jogszabály, hogy „amennyiben a biztosított a káreseményt alkohol vagy egyéb tudatmódosító szer hatása alatt okozta, a biztosító megtérítési igénnyel léphet fel vele

mények kivizsgálását. A biztosított azonban ez esetben sem mentesül a bejelentési kötelezettség alól.

⁷⁹ Ebben az esetben további szabály, hogy a biztosító az eljárás során felmerült költségeket is köteles a biztosított részére megtéríteni.

szemben”.⁸⁰ Ez tehát azt jelenti, hogy a biztosító nem mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól, ha a biztosított magatartása okozta a biztosítási eseményt, mindezt úgy, hogy alkohol vagy egyéb függőséget okozó szer hatása alatt volt. A magyar Ptk. szabályai alapján ez az eset a biztosító mentesülését eredményezné.⁸¹ A biztosító teljesítését követően azonban a biztosítottal szemben megtérítési igénnyel éphet fel, s követelheti, hogy részére térítse meg az általa kifizetett pénzösszeget. A megtérítési igény tehát csak abban az esetben áll fenn, ha a biztosított okozta a káreseményt, s mindezt úgy, hogy alkohol vagy egyéb szer hatása alatt volt, amely a magatartását befolyásolta, tehát a hatása alatt volt. Erre tekintettel tehát, ha a biztosított magatartására nem volt hatással az alkohol vagy az adott szer, úgy a biztosítónak nem keletkezik megtérítési igénye.⁸² Ez alól egy kivételt megállapít a CsPtk. arra az esetre, „ha az alkoholt vagy egyéb függőséget okozó szert gyógyszer tartalmazta, feltéve, hogy azt a biztosított orvosi előírás alapján alkalmazta és az orvos vagy a gyógyszer gyártója nem hívta fel a biztosított figyelmét arra, hogy a gyógyszer alkalmazása idején nem végezhet olyan tevékenységet, amellyel a biztosítási esemény bekövetkezését okozta”.⁸³

Záró gondolatok

A tanulmány célja az volt, hogy bemutassa a cseh jog biztosításra és különösen a felelősségbiztosításra vonatkozó szabályait, amely során – a teljesség igénye nélkül⁸⁴ – a magyar joggal történő összehasonlító elemzésre is sor került.

A biztosítási szerződés rendszertani elhelyezését tekintve érdekesség, hogy az ún. „*merész szerződések*” között kapott helyet, ezzel is hangsúlyozva a bizonytalanság és a véletlenség jelenlétét a szerződésben, ami egyúttal azt is eredményezi, hogy megkérdőjelezhető a biztosítás szinallagmatikus jellege.

A felelősségbiztosítási szerződés jellegét tekintve megállapítható, hogy a magyar és a cseh jog azonos koncepción alapszik. A cseh jog által megfogalmazott definíció azonban jelentősen félrevezető lehet, különösen a biztosító szolgáltatása tekintetében megfogalmazott szabály miatt, noha a gyakorlatban és elméletben egyaránt egyetértés van abban, hogy a biztosító a szerződésen alapuló szolgáltatá-

⁸⁰ Vö. CsPtk. 2866. § (1) bekezdés.

⁸¹ Vö. magyar Ptk. 6:464. § (1) bekezdés. Ettől eltérő szabályt állapít meg a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról szóló 2009. évi LXII. törvény 34. § (1) bekezdés c) pontja, amely alapján a biztosító nem mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól, de követelheti „az általa kifizetett kártérítési összeg megtérítését”, a vezetőtől vagy a biztosítottól. E szabályok egyértelműen a károsult védelmét szolgálják, elkerülve annak a lehetőségét, hogy a károsult kára nem térül meg.

⁸² VELICH: i. m. 104–105.

⁸³ Vö. CsPtk. 2866. § (2) bekezdés.

⁸⁴ Hangsúlyozandó, hogy a tanulmányban az összehasonlítás alapját kifejezetten a felelősségbiztosításra vonatkozó külön normák képezték. Részletesen nem tértem ki azokra a különbségekre, amelyek a biztosítási szerződés általános szabályaiból erednek, s ilyen formában természetesen a felelősségbiztosítási szerződést is meghatározzák.

sát teljesíti, s nem kártérítést fizet. Ez tehát azt is jelenti, hogy a biztosító nem lép a biztosított és a károsult közötti kárkötelembé.

Jelentős különbségeket fedezhetünk fel a felelősségbiztosítási fedezet tartalmát tekintve is, amelynek oka a magyar és a cseh jog felelősségre, illetve a felelősség megállapítása esetén a megtérítendő hátrányokra vonatkozó szabályok különbségében keresendő.

További érdekes különbség a két ország szabályozása között a biztosítási esemény bekövetkezésére előírt bejelentési kötelezettségre vonatkozó szabályok. E körben kiemelendő, hogy a cseh jog a károkozó cselekmény, s nem a biztosítási esemény bejelentését teszi kötelezővé, amellyel azt hangsúlyozza, hogy a biztosított nem feltétlenül tudja, hogy a szerződésben meghatározott biztosítási esemény következett-e be. További különbség, hogy a bejelentési kötelezettség teljesítésére nyitva álló határidőt a cseh jog absztrakt módon határozza meg a magyar joghoz képest (ti. legalább 30 napot biztosítani kell) azzal, hogy késedelem nélkül köteles annak eleget tenni. E szabály mögöttes indoka, hogy a biztosítónak minél hamarabb meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a káresemény körülményeit kivizsgálhassa. A bejelentés körében még egy jelentős különbség hangsúlyozandó, amely a CsPtk. újdonsága, nevezetesen, hogy azt bárki bejelentheti a biztosító részére, akinek a biztosító teljesítéséhez jogos érdeke fűződik.

S végül a biztosító megtérítési igényére vonatkozó szabályoknál is találunk eltérést arra az esetre, ha a biztosított magatartása miatt következett be a biztosítási esemény, s a biztosított alkohol, illetve egyéb függőséget okozó szer hatása alatt volt. A magyar jogban főszabály szerint ez az eset a biztosító mentesülését eredményezné, míg a cseh jog szerint – mint a károsult védelmét előtérbe helyező szabály – ez esetben is köteles a biztosító helytállni azzal, hogy megtérítési igénnyel léphet fel a károkozó biztosítottal szemben.

Felhasznált irodalom

- [1] Ludvík BOHMAN – Magdalena WAWERKOVÁ: *Zákon o pojistné smlouvě: komentář*. 2. aktualizované vydání, Linde, Praha, 2009.
- [2] Česká asociace pojišťoven: *Pojistný zájem. Stanovisko pracovní skupiny ČAP v rámci projektu Implementace NOZ*, 2013.
- [3] GELLÉR Samu: A szavatossági biztosítás. *Kereskedelmi jog* 1909/15., 317–322.
- [4] Lucie JANDOVÁ – Petr ŠLAUF – Jaroslav SVEJKOVSKÝ: *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. 1. vydání, C. H. Beck, Praha, 2014.
- [5] Oldřich JEHLÍČKA – Jiří ŠVESTKA: *Občanský zákoník. Komentář*. 4. vydání, C. H. Beck, Praha, 1997.
- [6] Miroslav MARVAN – Ján PATOPRSTÝ: *Dejiny poisťovníctví v Československu, I díl, Dejiny poisťovníctví v Československu do roku 1918*. Praha, 1989.

-
- [7] Miroslav MARVAN – Josef, CHALOUPECKÝ: *Dejiny pojišťovníctví v Československu, Díl 2, Dejiny pojišťovníctví v Československu (1918–1945)*. Bratislava, 1993.
- [8] LÁBADY Tamás: *Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből*. Szikra Nyomda, Pécs, 1989.
- [9] MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szerződészegés és biztosítás III. A felelősségbiztosítással fedezhető károk köre. *Biztosítási Szemle* 1988/12., 7–18.
- [10] NOVOTNI Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1993.
- [11] Suzan SAIDAMOVÁ: *Občanskoprávní odpovědnost ve zdravotnickém právu*. Diplomová práce, Praha, 2016.
- [12] Ján TOBIAŠ: *Povinné smluvní pojištění*. Diplomová práce, Praha, 2018.
- [13] TÓKEY Balázs: A biztosítási szerződések. In: *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* (szerk.: Vékás Lajos). Wolters Kluwer, Budapest, 2015, 2100–2178.
- [14] TÚRY Sándor Kornél: *A felelősségbiztosítás (szavatossági biztosítás)*. Kilián F., Budapest, 1923.
- [15] UJVÁRINÉ Antal Edit: A biztosítási szerződési jog változásai az európai jogfejlődés áramában. *Európai Tükör* 2010/10., 37–51.
- [16] Roman VELICH: *Právní úprava pojištění odpovědnosti*. Rigorózní práce, Praha, 2019.